

Jan Ivanega, „Vrchnostenská sídla na panství Hluboká nad Vltavou za Adama Františka ze Schwarzenbergu (1703-1732)“, rigorózní práce HÚ FF JU, České Budějovice 2012.

Oponentský posudek

Výzkum rezidenčních sítí a rezidenčních strategií šlechty v raném novověku má v domácím bádání posledních dvaceti let poměrně silnou tradici. Práce Jana Ivanegy metodologicky pevně navazuje na dosavadní trend a již v úvodu mohu předeslat, že významně doplňuje naše představy o rezidenčním chování aristokracie spjaté se dvorem a vlastními majetky na území Království českého.

Za významné považuji, že se autor soustředil na období první třetiny 18. století, jež bylo v počátcích zvýšeného zájmu historiků o šlechtická sídla v 90. letech 20. století spíše opomíjeným obdobím, když se badatelé celé soustředili na jihočeské šlechtické rody 16. a počátku 17. století. Posun směrem k 17. a 18. století v zájmu nejmladší badatelské generace lze jen kvitovat. Jako šťastná se mi rovněž jeví metoda detailně provedené sondy do sídelní strategie jednoho šlechtického páru na jednom jejich panství; koneckonců i autor se v závěru své práce přiklání k názoru, že bez podrobného poznání jednotlivých případů nelze zatím vynášet zobecňující soudy, které by si mohly klást nárok na všeobecnou platnost.

Jan Ivanega postupuje prověřenou cestou, která se soustředí na výzkum jasně definovaných tří sídel na hlubockém schwarzenberském panství – zámku Hluboké nad Vltavou, loveckého zámku Ohrady a lázní v Libníči. Sleduje u každého z objektů jeho stavební dějiny s akcentem na období Adama Františka ze Schwarzenberku a následně způsoby využívání těchto sídel knížecí rodinou a případně dalšími klienty, což platí zejména pro lázně v Libníči. Činí tak ponejvíce na základě pramenů úřední provenience, zejména účtů, a s pomocí knížecí a úřední korespondence. V případě, že je to možné, doplňuje zajímavým způsobem svůj výklad analýzou dobových tisků, ať už preskriptivní literatury (Hohberg), či tisků objednaných samotným Adamem Františkem ze Schwarzenbergu pro vlastní reprezentaci a propagaci svých sídel (lázně Libníč). Neskrývanou výhodou autora je možnost uplatnit jak uměleckohistorické, tak historické školení. Ivanega tak dokáže nejen podat výklad stavebních dějin jednotlivých objektů fundovaně z hlediska potřeb dějin umění, ale

dokáže smysluplně hledat metodologické ukotvení své práce na poli kulturní historie. Popisy stavebních dějin tak nejsou jen samoučelnou deskripcí vývoje jednotlivých objektů, ale představují důležitý pendant dalšího autorova tázání po běžném provozu sídel, způsobu jejich fungování, využívání, zásobování, po intenzitě pobytů knížecího páru a frekvenci jejich návštěvníků apod. Za mimořádně přínosné považuji to, že Jan Ivanega věnuje svou pozornost nejen evidenci pobytů knížete a kněžny, případně jejich hostů, a snaže rekonstruovat jejich program v době přítomnosti, ale také přípravě areálů na jejich příjezd. Díky detailní znalosti pramenů tak je schopen popisovat přesuny obrazů, nádobí, ale také např. dvaceti postelí mezi sídly.

Je třeba zdůraznit a ocenit, že text je výsledkem důkladného a detailního studia velkého množství pramenů a přináší až minuciózní a někdy přímo okouzující vhled do každodennosti sledovaných objektů a jejich majitelů. Autorovi se přes všechna úskalí, které mu prameny svou nesystematičností a torzovitostí kladly, podařilo velmi důvěryhodným způsobem rekonstruovat základní roční rytmus pohybu Adama Františka ze Schwarzenbergu na jeho jihočeském panství, vč. akcentace výjimečných událostí (korunovace Karla VI. apod.), přinést vyčerpávající výčet pramenně zachycených pobytů sledovaného schwarzenberského páru na jednotlivých sídlech a analyzovat způsoby jejich využívání a komplex funkcí, které měly jednotlivé sídla plnit.

Na druhou stranu, text na mnoha místech prozrazuje autorovu fascinaci využívanými prameny a možná přílišnou neochotu vzdát se části detailů, které jsou v přečteném dopise či jiném typu pramene sice obsaženy, ale s vlastním tématem práce mají pramálo společného. Za všechny například fakt, že českobudějovický děkan přijel na svěcení kaple koleskou (s. 135), je informace vzhledem k vlastnímu tématu naprosto redundantní. Jinou otázkou je, zda by nebylo vhodné určité informace, které jsou pro práci ovšem naprosto stěžejní, zprostředkovat čtenářsky přívětivějším způsobem, například komentovanou tabulkou. Jako příklad uvedu detailní chronologické výčty pramenně zachycených pobytů (např. vyjmenovávání pobytů Eleonory Amálie na hlubockém panství a výčet návštěv, které přijala).

Je ovšem nezbytné, abych vzápětí své kritické poznámky zásadním způsobem relativizovala: v závěru práce Jan Ivanega jednoznačně prokazuje, že není zahlcen dikcí svých

pramenů, ale dokáže najít daleko obecnější perspektivu. Nejenže srozumitelným způsobem zobecňuje svá předchozí líčení, ale snaží se je zasadit do kontextu jiných výzkumů.

Bylo by samozřejmě možno podrobit samostatné analýze, příp. kritice, celou řadu v práci obsažených dílčích témat a argumentů. Dovolím si vybrat alespoň dva, které považuji za mimořádně zajímavé.

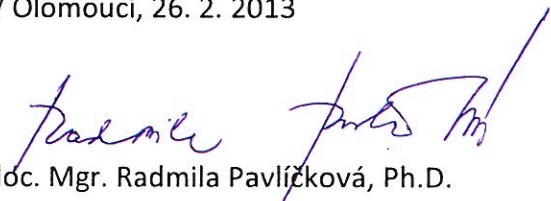
1) Tím prvním je duchovní a náboženský život manželského páru a jejich rezidencí. Jan Ivanega tomuto tématu věnuje pozornost jednak s ohledem na budování svatostánek (na Hluboké, v Libníči) a na péči o umístování drobných kultovních staveb a soch v krajině, jednak vzhledem ke konkrétně doloženým událostem, jež se k nim pojí (mše, zádušní mše, slavnost svěcení apod.). Téma vstupuje do textu z větší části nahodile (skoro by se chtělo říci, tak jak je prameny přinášejí), aniž by se autor pokusil jednotlivé případy doloženého zbožného chování usouvztažnit a vyložit v kontextu barokní mentality, pro niž ostentativní projevy zbožnosti tvoří ve všech vrstvách klíčový prvek. V tomto smyslu se jako mimořádně zajímavé detaily objevují náhodně roztroušené informace: s. 29 zahájení stavebních prací právě úpravami kaple; s. 50 účast na mši po nemoci, s. 59 zádušní mše za členy rodu a panovníka (mimočodem, udělování almužen především souvisí s učením o očištění a dobových představách o možnostech pomoci duším v něm trpícím, teprve ve druhé řadě je součástí upevňování obrazu dobré vrchnosti); s. 126 výška kaple doporučena tak, aby lidé v lázeňské budově slyšeli mši a aby z horního patra lázní viděli na oltář atd. Tyto a další detailní příklady, získané Ivanegou díky jeho pečlivému studiu pramenů, by se mohly stát skvělým doplněním našich představ o duchovním světě barokní aristokracie, ale užitečné jsou koneckonců též pro dějiny umění a promyšlení nejrůznějších aspektů „úlohy“ uměleckého díla (viz výška kaple daná programem lázeňských hostů). Domnívám se, že téma by si zasloužilo samostatnou pozornost již vzhledem k tomu, že upozorňuje na to, že naše „sekularizované“ vidění rezidenčního chování barokní šlechty je možná dosti vzdálené myšlenkové realitě našich hlavních hrdinů.

2) Druhým tématem je vydání balneologického spisu *Hydriatria Nova* z roku 1721, jemuž Ivanega věnuje zaslouženou detailní pozornost. Vedle obsahové analýzy tisku a jeho zasazení do kontextu analogických balneologických příruček mu prameny umožnily dokonce naznačit i pozadí vzniku a vydání díla a poté jeho distribuci (s. 148-158). Jan Ivanega vychází z české verze (odkaz na ni se také objevuje v seznamu využitých pramenů), existenci německé pouze skromně zmiňuje, aniž by se stala předmětem výzkumu. Domnívám se, že to je škoda. Bylo by možná užitečné srovnat obě jazykové verze a zamyslet se nad tím, zda se jedná o identické texty, či zda zde dochází k posunům (zjednodušení či zkrácení určitých pasáží, rozvedení některých témat přidáním detailů, akcentace odlišných témat, posunutí výpovědi volbou emočně zatíženého výrazu, obsahové odlišnosti atp.). Dosavadní, spíše skromné analýzy jazykových adaptací a překladů v raném novověku ukazují, že autoři s jazykovými variantami leckdy zacházejí kreativně – s ohledem na předpokládaného čtenáře, jehož předpokládanému vzdělání, sociálnímu postavení (či náboženskému vyznání) text přizpůsobují. Jestliže autor na základě studia české verze tvrdí, že spis byl orientován na „čtenáře z řad šlechty“, pak dávám do úvahy, zda by se naše přemýšlení o potenciálních čtenářích a objednavatelských intencích knížete nedalo zpřesnit právě srovnáním obou jazykových verzí. Spíše bych předpokládala, že zatímco jazykově německá verze směřovala skutečně do elitního prostředí, v případě jazykově české lze zvažovat, že kniže měl při propagaci svých lázní na

mysli i zcela jiné sociální skupiny (v této souvislosti je též zajímavé, že spis M.W. Lodgmana de Auen, popisující Jánské Lázně, vyšel jen německy). Domnívám se, že jazyková komparace obou tisků by mohla napomoci i zodpovězení otázky, již si ostatně autor klade – komu byly lázně v Libníči určeny a kým měly být využívány (s. 155 lišovští měšťané, úředníci panství atd.).

Výše formulované připomínky necht' jsou vnímány spíše jako podněty k zamyšlení a jako důkaz toho, že předkládaná práce oponentku v mnoha ohledech zaujala. V závěru tedy mohu shrnout: práce Jana Ivanegy splňuje nároky kladené na rigorózní práci. Autor prokázal schopnost jasně definovat téma výzkumu, formulovat otázky s ním spojené, v pečlivém studiu pramenů na ně hledat smysluplné odpovědi a nakonec srozumitelně vyložit své závěry. Nepřináší metodologické inovace nebo významné korekce do naší dosavadní představy o tom, jak šlechta svázaná se dvorem využívá svých venkovských sídel, spíše díky hluboké pramenné analýze nabízí detailní popis konkrétního případu, což je vzhledem k stále nedostatečnému poznání šlechty v tomto období nesmírně přínosné. Předkládaná práce se nepochybně stane další významnou součástí výzkumů rezidencí raněnovověké šlechty. Z těchto důvodů práci plně doporučuji k přijetí do řízení o udělení titulu PhDr.

V Olomouci, 26. 2. 2013

doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D.

Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého

Na Hradě 5

771 80